

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد فقه و معارف اسلامی - گرایش علوم قرآنی

موضوع:

بررسی فقهی احکام تعدد زوجه با محوریت قرآن کریم

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر حسنعلی اخلاقی

پژوهشگر:

سید حسین توسلی

کد تحصیلی: ۱۱۵۴۷۷۴

۱۳۹۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسئولیت نقل مطالب

* مسئولیت مطالب این رساله، به عهده نگارنده می باشد.

* استفاده از این رساله، با ذکر منبع و نام جامعه المصطفی العالمیه بلامانع است.

* نشر این پایان نامه در داخل کشور جمهوری اسلامی ایران، منوط به اخذ مجوز از جامعه المصطفی العالمیه است.

اهداء

این اثر ناچیز را به یگانه موجود موعود، بهانه هستی، قلب عالم امکان، صاحب العصر و الزمان، امام الانس و الجن، مهدی این امت و خاتم امامت حضرت حجه بن الحسن العسکری علیه السلام که روزی، وجود منورش از پرده غیب و سرّ الهی آشکار، جهان از فیض وجودش، بهره مند و دنیای ظلمانی بشریت از آب زلال عدالتش سیراب، پرچم حکومتی توحیدی و عدالت اجتماعی برافراشته و احکام نورانی اسلام در جهان پرتو افکن خواهد شد، تقدیم می نمایم.

سپاسگزاری

در مطلع سخن، از پدر و مادر مهربانم که طریق معرفت پروردگار و راه و رسم محبت و عشق ورزی به خاندان نبوت، اهل بیت عصمت و طهارت را به من آموختند و با تحمل سختی ها و تنگناهای زندگی، مسیر گام نهادن در وادی علم دینی و معنویت الهی را برایم هموار کردند، تشکر می نمایم. هم چنین، از استاد محترم، جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر اخلاقی که از راهنمایی عالمانه خویش در تدوین و تنظیم این اثر بهره مند ساخت و نیز از زحمات خالصانه دوستان تحصیلات تکمیلی مجتمع آموزش عالی مشهد، از سویدای دل و اعماق روان، سپاسگزاری می نمایم.

چکیده

ازدواج در طول تاریخ به شکلهای گوناگونی صورت گرفته است: تک همسری، چند همسری، چند شوهری، کمونیسیم جنسی. اما ازدواج در ادیان فقط به شکل تک همسری و چند همسری، صورت گرفته است

بررسی متون دینی ادیان قبل از اسلام و سیره عملی انبیاء، گویای این مطلب است که تعدد زوجه در پیش از اسلام و دیگر ادیان نیز به رسمیت شناخته شده و در بیشتر جوامع انسانی امری عادی و معمول بوده است. ادله مشروعیت تعدد زوجه را می توان از قرآن، روایات و سیره ائمه معصومین و اجماع به دست آورد.

در این پژوهش، نخست به اهمیت ازدواج در دین و پس از آن به ادله شرعی جواز تعدد زوجه و بررسی و نقد آنها پرداخته و سپس با توجه به ادله ظهور و سیاق و برداشت پیشوایان معصوم از آیه شریفه و روایات و... به مشروعیت و مقبولیت و معقولیت و نیز احکام فقهی تعدد زوجه پرداخته میشود. دستاورد این پژوهش این میباشد که با در نظر گرفتن اختلاف فراوان آراء درباره شأن نزول آیه و نیز تفسیر و معنای آیه تعدد زوجه و همچنین با توجه به نقطه ضعف های نظریه های طرح شده می توان نظریه مستحب بودن حکم تعدد زوجه را سازگار و مناسب با سیاق کلام و ساختار ادبی آیه شریفه سوم سوره نساء و موافق با روایات و سیره پیشوایان دانست.

کلید واژگان

تعدد، ازدواج، احکام فقهی، قرآن، تعدد زوجه

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۲	۱- بیان مسئله
۳	۲. سؤال اصلی
۳	۳. سوالات فرعی
۳	۴. پیشینه تحقیق
۵	۶. اهداف تحقیق
۶	۷. روش تحقیق و گردآوری اطلاعات
۶	۸. ساختار کلی تحقیق
۷	بخش اول: کلیات و مفاهیم
۸	۱-۱- مفهوم شناسی
۸	۱-۱-۱- نکاح
۱۲	۱-۲-۱- تعدد زوجه
۱۳	۲-۱- اهمیت ازدواج و ثمرات آن
۱۵	۳-۱- تعدد زوجات در ادیان
۱۵	۱-۳-۱- تعدد زوجات در قبل از ظهور اسلام
۱۶	۲-۳-۱- تعدد زوجات در شریعت یهود
۱۷	۳-۳-۱- تعدد زوجات در مسیحیت
۲۰	۴-۱- تعدد زوجه در فرهنگهای مختلف
۲۰	۱-۴-۱- تعدد زوجات در مصر
۲۰	۲-۴-۱- تعدد زوجات در چین

۲۱ ۱-۴-۳- تعدد زوجات در روم
۲۱ ۱-۴-۴- تعدد زوجات در ایران باستان
۲۲ ۱-۴-۵- تعدد زوجات در زمان جاهلیت
۲۴	بخش دوم: بررسی احکام فقهی تعدد زوجات در آیات و روایات
۲۵ ۲-۱-۱- احکام تعدد زوجات در آیات
۲۶ ۲-۱-۱- بازکاوی آیه تعدد زوجات
۳۲ ۲-۱-۲- امر به ازدواج با مادران یتیم دار و دختران یتیم
۳۶ ۳-۱-۳- واکاوی مهمترین دیدگاه ها
۴۶ ۳-۱-۴- آیه جواز چند همسری
۵۲ ۲-۲- حصورا
۵۷ ۲-۳-۱- احکام تعدد زوجات در روایات
۵۷ ۲-۳-۱- عدم اسراف در ازدواج
۵۹ ۲-۳-۲- عدالت در روایات
۶۱ ۲-۳-۳- حکمتهای چند همسری در روایات
۶۴ ۲-۳-۴- صیانت رحم از اختلاط میاه،
۶۵ ۲-۳-۵- عدالت قلبی
۶۷ ۲-۳-۶- تأمین عاطفی و جنسی
۷۰ ۲-۴-۱- اشکالات بر تعدد زوجات
۷۱ ۲-۴-۱- جریحه دار شدن روح زن
۷۳ ۲-۴-۲- غیرت زنان
۷۴ ۲-۴-۳- اهانت و تزییع حقوق زن :
۷۵ ۲-۴-۴- نابودی عشق

۷۵ آثار تخریبی در خانواده..... ۲-۴-۵
۷۶ وسیله ی شهوترانی مردان :..... ۲-۴-۶
۷۷ با جامعه ی امروزی سازگاری ندارد :..... ۲-۴-۷
۷۸ سلب حق ازدواج از یک عذب..... ۲-۴-۸
۷۸ سوء استفاده ها :..... ۲-۴-۹
۷۹ چند شوهری..... ۲-۴-۱۰
۸۰ عدم نیاز طبیعی و اجتماعی :..... ۲-۴-۱۱
۸۰ مصلحت نظام خانواده :..... ۲-۴-۱۲
۸۱ خلاف عرف انسان :..... ۲-۴-۱۳
۸۲ بخش سوم: بررسی احکام فقهی تعدد زوجات..... ۲-۴-۱۳
۸۳ ۱-۳- احکام تعدد زوجه..... ۳-۱-۸۳
۸۳ ۱-۱-۳ عدالت..... ۳-۱-۸۳
۸۵ ۲-۱-۳ قسم..... ۳-۱-۸۵
۹۵ ۳-۱-۳ ارث..... ۳-۱-۹۵
۹۶ ۲-۳- احکام تعدد زوجات در کلام فقهای اهل سنت..... ۳-۱-۹۶
۹۶ ۱-۲-۳ استحباب یا اباحه تعدد زوجات..... ۳-۱-۹۶
۹۹ ۲-۲-۳ استحباب الاکتفاء بواحد..... ۳-۱-۹۹
۱۰۰ ۳-۳- احکام تعدد زوجات در کلام فقهای امامیه..... ۳-۱-۱۰۰
۱۰۴ رویکردهای اجتهادی و تحول طلب در تعدد زوجه..... ۳-۱-۱۰۴
۱۱۳ ۴-۳- اشکالات فقها بر استحباب تعدد زوجات و جواب آن..... ۳-۱-۱۱۳
۱۳۲ پیشنهادها..... ۳-۱-۱۳۲
۱۳۴ نتیجه گیری..... ۳-۱-۱۳۴

منابع و ماخذ..... ۱۳۵

مقدمه

حق ازدواج و تأهل، از جمله حقوق اولیه هر انسانی است که محروم نمودن او از این حق، ظلمی است بزرگ و غیر قابل جبران.

در دین اسلام، ازدواج و اقدام برای تشکیل خانواده برای مردان و زنان، مستحب موکد است؛ زن و مرد، هر دو حق انتخاب دارند و هر دو مستحق دریافت آرامش از ناحیه یکدیگرند؛ بنابراین هرآنچه بتواند در تثبیت این آرامش موثر باشد رواست و هر امری که آرامش این دو را در متن خانواده بر هم زند مذموم شمرده می شود.

همانگونه که قرآن می فرماید که «و از نشانه‌های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد؛ در این نشانه‌هایی است برای گروهی که تفکر می‌کنند!» (روم آیه ۲۱)

در آموزه های اسلام آنچه در دایره ی واجب، حرام، مکروه، مستحب و مباح قرار گرفته است همه و همه به میزان تاثیرگذاری این احکام در سعادت‌مندی انسان بازمی گردد. چنانچه تاثیر امری به شدت در تامین سعادت انسان موثر باشد، واجب و چنانچه او را از سعادت‌مندی دور نماید حرام است و به همین ترتیب سایر احکام نیز دارای فلسفه و علت است حتی اگر برای ما قابل درک نباشد.

تبعیض و عدم توجه به حقوق زن و مرد هر دو آسیب زاست. اگر چه برخی برای رهایی از تبعیض علیه زنان، به ظلم ناخواسته بر علیه مردان اقدام نموده اند و عده ای نیز در دفاع از حقوق مردان آنچنان بی وقفه تاختند تا جایی که ظلمشان بر زنان گوش فلک را کر کرد.

هنگام ظهور اسلام در میان اعراب، برخورد دین با قوانین به سه شکل ابداع، اصلاح و حذف نمود پیدا کرده است؛ در واقع دین اسلام مبدع برخی از امور، اصلاح کننده برخی دیگر و همچنین حذف کننده قوانین ضد انسانی و اخلاقی بود.

دین اسلام در تعدد زوجات شرایط سختی برای مرد گذاشته است و رعایت انواع عدالت اعم از عدالت مالی و رفتاری و غیره را لازم و ضروری دانسته است، بنابراین اگر مردی حتی گمان و خوف این را

داشته باشد که نمی‌تواند عدالت را در مورد همسران متعدد مراعات نماید حق ازدواج مجدد را ندارد و این در حالی است که سهل پنداشتن این قوانین توسط برخی از مردان، بنیان خانواده‌ها را دچار تزلزل نموده است.

۱- بیان مسئله

چنانکه از عنوان بحث مشخص است ما بدنبال این هستیم که ضرورت تعدد زوجات و احکام آن را در جامعه اسلامی بررسی کنیم، یکی از مباحث مهم فقهی که امروز در جوامع اسلامی گریبانگیر این جوامع شده، انبوه زنانی هستند که بهر دلیلی شوهر آنها از بین رفته و یا موفق به ازدواج در سنین پایین نشدند،

در ادبیات دین به این مسئله توجه شده است و در رابطه با اصل ازدواج و احکام آن آیات و روایاتی داریم مثلاً در قرآن کریم ال عمران ۳۹ در وصف حضرت یحیی آمده که ان حضرت حصورهستند فَنادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ فِي الْمِحْرَابِ اِنَّ اللّٰهَ يَبْشُرُكَ بِبَحِيٍّ مُّصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصّٰلِحِيْنَ وَحصور کسی است که از ازدواج با زنها کناره گیری می کند و بعضی از مفسرین حصور را به ترک کننده ازدواج معنی کرده باتوجه به اینکه این ایه در مدح ان حضرت می باشد پس کناره گیری وعدم نکاح مطلوب است؟ ایا ترک ازدواج فضیلت است؟ در آیه دیگر داریم: انهم مثنی وثلاث ورباع حل تعارض چیست؟

در مرحله بعد اصلادیدگاه شریعت اسلام و قرآن در مورد تعددزوجات چیست ایافی نفسه مستحب است یا مباح یا مکروه یا حتی واجب و حکم تکلیفی در تعددزوجه چیست ما بران هستیم که نظر حقیقی و مطابق تحقیق قرآن را در مورد تعددزوجات اثبات کنیم باتوجه به اینکه نظرات افراطی و تفریطی در بین فقها واقع شده است.

۲. سؤال اصلی

ضرورت و احکام تعدد زوجات از دیدگاه قرآن کریم چیست؟

۳. سوالات فرعی

۱. معنای ضرورت در لغت و اصطلاح چیست؟

۲. تعدد زوجات چه مصادیقی دارد؟

۳. حکم تعدد زوجات مبتنی بر قرآن کریم چیست؟

۴. آیا تعدد زوجات ضرورت دارد یا خیر؟

۵. احکام تعدد زوجات چه می باشد؟

۴. پیشینه تحقیق

با توجه به ویژگی‌های جاودانگی و جهان شمولی دین مقدس اسلام، بحث احکام فقهی ازدواج از همان ابتداء اسلام تشریح و مطرح شده است و بعد از آن، توسط اندیشمندان و دانشمندان اسلامی مورد تأمل و ژرف نگری قرار گرفته و کیفیت و چگونگی جویا شده است.

آنچه در این مقوله از اهمیت شایانی برخوردار است، پرداختن به مسئله «احکام فقهی تعدد زوجة» است که در این زمینه از سوی فقهای اسلامی مورد نظر و توجه قرار گرفته است ولی بحث مستقل با عنوان مزبور کامل و جامع در مکتوبات آنها نیافتیم.

در تمامی کتب و مقالاتی که از سوی فقهای اسلامی در این زمینه آمده و مورد بررسی قرار گرفت هیچکدام به تبیین واقعی استفاده تعدد زوجات از قرآن کریم اشاره نداشته اند، و در مورد حکم نفسی تعدد زوجة عده ای قائل به اباحه و عده ای حتی به کراهت آن برخلاف ظاهر قرآن کریم بدون هیچگونه جوازی نظر داده اند و دیدگاه های ایشان گاهی هم خالی از نظر شخصی و تعصبات نبوده است

لکن دیدگاه منتخب در مورد موضوع بحث در این تحقیق به استناد به هر یک از قرآن کریم و سنت و سیره اهل بیت طاهرين و عقل ، استحباب تعدد زوجه است که مطابق با ظاهر آیات و روایات و سیره و بدون تکلف و تقدیر و توجیه میباشد

اما کتبی که در این زمینه یافت شده برخی از آنها از این قرار می باشد:

۱- عبد الموجود عادل احمد، تعدد زوجات فی التاریخ و الشرایع السماویة، دار الکتب العربی ،

ج ۱، دمشق، ۲۰۰۲ م،

۲- فرحات کرم حلمی ، تعدد الزوجات فی الادیان، انتشارات دار الافاق العربیه ، ج ۱،

۳- الحسینی ، مجتبی ، فلسفه تعدد الزوجات الرسول ، انتشارات دارالقزان الحکیم، بی تا

۴- علی عبد الواحد وافی ، بیت الطاعه و تعدد الزوجات والطلاق فی الاسلام ، قاهره ۱۹۶۰

۵- طباطبایی ، محمد حسین ، ۱۳۶۳، تعدد زوجات و مقام زن در اسلام ، قم ، آزادی ، بی تا

۶- جمل، ابراهیم محمد حسن ف تعدد الزوجات فی الاسلام، بیروت : دار الاعتصام، بی تا

۷- محمد المدنی، محمد (.) (۱۳۷۸) رای جدید فی تعدد الزوجات ، «رسالة الاسلام س ۲۰، ش ۴

۸- عزت الله اسلامی بابا حیدری بررسی احکام فقهی و حقوقی تعدد زوجات ، پاییز ۱۳۸۹

۹- مسعود امامی ، فلسفه حکم تعدد زوجات ، سال اول / شماره اول / پاییز و زمستان ۱۳۹۲

۱۰- رضا شکرانی ، مهدی حبی باللهی، آیه تعدد زوجات، حکمی مطلق یا مشروط، ژوه

شنامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۱۷ - ۹۳ ، سال ششم، شماره دوم،

تابستان ۱

۱۱- ابراهیم عبدی پور، تعدد زوجات ، ۸۷ / ۸ / ۸۷

5. ضرورت تحقیق

بحث تعدد زوجات پیش کشیدن موضوعی است از قوانین اسلام که با فرهنگسازی منحرفی که خمیرمایه و تزاوی آن از غرب گرفته شده و کوششهای فراوان صورت گرفته تا با تبلیغات منفی به فراموشی و کنارانداخته شود

و مابادرمیان گذاشتن و بحث از تعدد زوجه در صدد دفاع و تبیین این مسئله هستیم نه اینکه به هر عنوانی تمام این گفتار معتبر نشان داده شود یعنی بحث در امکان نیست در وجود است.

چند همسری یکی از احکام و قوانین ضروری دین اسلام و ادیان گذشته است که مانند هر حکم ضروری دینی دیگر اگر دست از آن برداشتیم و آن را رها کردیم به جامعه لطمه زده و ضرورتا پیامد آن به عنوان ترک یک قانون اجتماعی اسلامی مفسده هایی را در بر خواهد داشت مسلمانان بارها تجربه کرده اند که هر گاه حکمی از احکام الهی را ترک کرده اند تبعات منفی آن دامنگیرشان شده است پس میطلبد که برای بهره بردن بیشتر از این راهکار ضروری در جامعه و جلوگیری از مفسدات و مضرات ترک آن بیشتر به جایگاه و اهمیت و آن پرداخته شود

6. اهداف تحقیق

هدف در این تحقیق بررسی فقهی احکام تعدد زوجه با محوریت قرآن کریم است تا بتواند گره گشایی برای مهمترین آسیب های اجتماعی از ناحیه زنان بی سرپرست و دختران و مردان نیازمند در جامعه باشد، با این تحقیق می توان به تعدد زوجه و دیدگاه قرآن پیرامون آن در این زمینه راه حلی اساسی با پشتوانه دینی و عقلی ارائه کرد که موجب رشد و ثبات و آرامش انسانها و جامعه خواهد شد

ما در این تحقیق در تبیین آن هستیم که ثابت کنیم یک قانون و حکم الهی میتواند تا کجا راه گشا بوده و پاسخگوی سیل عظیمی از مشکلات اجتماعی باشد و رها کردن آن چه آثار زیان بخشی بر پیکره جامعه وارد خواهد آورد و در این بیان با استناد به قرآن کریم و سنت و روایات پیامبر و اهل بیت معصومین و سیره و عقل ثابت خواهیم کرد که تعدد زوجه نه تنها مذموم نبوده بلکه به عنوان یک ضرورت اجتماعی بارعایت عدالت اسلامی بسیار ممدوح و مستحب و معقول میباشد

باید توجه شود که بحث ما عملکرد نادرست بعضی از افراد جامعه نیست، بلکه حکم خداست. بحث در تعدد زوجه در مورد آنهایی هست که حقوق شرعی همسرشان را رعایت می کنند و میخواهند همسران دیگری داشته باشند

۷. روش تحقیق و گردآوری اطلاعات

روش گردآوری داده های این تحقیق، کتابخانه ای است و رویکرد آن، توصیفی - تحلیلی می باشد؛ که با توصیف دیدگاه های مرتبط با موضوع، آغاز و با تحلیل منطقی نظریه ها و نقد و بررسی آنها، پایان یافته است.

۸. ساختار کلی تحقیق

تحقیق حاضر، از مقدمه و سه بخش فراهم آمده است. بخش اول، از دو فصل تکوین یافته و در فصل اول، مفاهیم و کلیات و در فصل دوم، اهمیت ازدواج بحث شده است. بخش دوم، به گستره احکام آن در طی دو فصل اختصاص یافته است و در بخش سوم به بررسی احکام فقهی پرداخته و درخاتمه به نتیجه و جمع بندی دیدگاهها پرداخته شده است.

بخش اول: کلیات و مفاهیم

۱-۱- مفهوم شناسی

۱-۱-۱- نکاح

کلمه نکاح واژه ای عربی است که در کتابهای لغت دارای معانی متعددی میباشد که گاهی بی شباهت به یکدیگر نیستند

یک: (عقد) استناد شده است به آیه شریفه: «و لا تنکحوا ما نکح اباؤکم من النساء ما قد سلف»^۱

دو: جمع شدن و همراه شدن، ضمیمه شدن^۲ از این رو هنگامی که شاخه های درختان درهم فرو

می روند و برخی ضمیمه برخی دیگر می شوند، گفته می شود: تناکحت الاشجا روانضمت ... و زمانی که دواء

در جان کسی بنشیند و بر او غلبه کند گویند: نکحه الدواء...

ماده «نکح» هم برای «پیمان ازدواج» به کار می رود و هم برای «عمل نزدیکی کردن». برخی بر این باورند که اصل آن برای عمل نزدیکی کردن بوده، و به مناسبت برای ازدواج هم به کار رفته^۳ در مقابل برخی بر این باورند که این ماده در اصل به معنای عقد و پیمان ازدواج است؛ و نه نزدیکی کردن^۴ و بعدا به نحو استعاری برای جماع و نزدیکی به کار رفته است؛ بویژه که با توجه به وجود حیا در انسان تمامی اسمهای ناظر به جماع، ابتدا به نحو کنایی در خصوص این کار استفاده شده است.^۵ و شاهد قرآنی بر اینکه «نکاح» لزوماً به معنای نزدیکی کردن نیست، این آیه شریفه است که «إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ» (احزاب/۴۹) چرا که از نکاحی صحبت کرده که قبل از تماس به

^۱ قرآن کریم، نساء، ۲۲

^۲ شرتونی، اقرب الموارد، ج ۲، ص ۱۳۴۳؛ طریحی، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۳۶۹ (ن.ک.ح)؛ جوهری، الصحاح؛ تاج العروس، ج ۲،

فصل النون من باب الحاء، ص ۳۴۲

^۳ مجمع البیان، ج ۲، ص ۵۵۹-۵۶۰؛ السرائر، ج ۲، ص ۱۳۵۲۴

^۴ معجم المقاییس اللغة، ج ۵، ص ۴۷۵

^۵ مفردات ألفاظ القرآن، ص ۸۲۳

طلاق منجر شده است. چنانکه آیه «وَأَبْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ» (نساء/۶) نیز صرف بلوغ جنسی نیست، بلکه بلوغ اجتماعی‌ای است که شخص آمادگی ازدواج و تشکیل خانواده را پیدا می‌کند؛^۱ و شاهد دیگری بر این مدعا هم که اصل نکاح ناظر به پیوند زناشویی، و نه عمل جنسی بوده، و کاربردش در عمل جنسی به نحو استعاره‌ای بوده، آن است که علی‌رغم شباهت عمل جنسی در حیوانات با انسان، ظاهراً تعبیر «نکاح» فقط در مورد عمل انسان (و نه عمل بین خود حیوانات) به کار می‌رود.

کاربرد این ماده به صورت ثلاثی مجرد (نَكَحَ يَنْكِحُ نِكَاحًا) به معنای «ازدواج کردن» است که هم برای مرد «وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ» (نساء/۲۲) هم برای زن «حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ» (بقره/۲۳۰) و هم برای خود پیمان ازدواج «وَلَا تَعَزِّمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ» (بقره/۲۳۵) به کار می‌رود؛ در ثلاثی مزید، کاربرد این ماده در باب استفعال (إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا؛ احزاب/۵۰) را برخی به همان معنای ثلاثی مجرد دانسته‌اند^۲ و برخی به معنای طلب ازدواج و رغبت به ازدواج با کسی را داشتن^۳

کاربرد این ماده در باب افعال (أَنْكَحَ يَنْكِحُ) این فعل را به غیر تسری می‌دهد و به معنای «کسی را به عقد ازدواج دیگری درآوردن» است: «إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَنْكِحَ إِحْدَىٰ ابْنَتَيْ هَاتَيْنِ» (قصص/۲۷) «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ» (نور/۳۲) که گاه به معنای «زن دادن به کسی» به کار می‌رود: «وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ» (بقره/۲۲۱) ماده «نکح» ۲۳ بار در قرآن کریم به کار رفته است

حقوقدانان و فقها برای تعریف عقد نکاح، بیشتر به جنبه اثرات نکاح توجه نموده‌اند و به عبارتی نکاح را به وسیله اثر آن معرفی کرده‌اند. با توجه به تأثیرات مختلف نکاح، تعاریف متفاوتی از

^۱ التحقيق في كلمات القرآن الكريم، ج ۱۲، ص ۲۳۵

^۲ أساس البلاغة، ص ۶۵۴؛ المصباح المنير، ج ۲، ص ۶۲۴

^۳ الطراز الأول، ج ۵، ص ۸۰

آن بیان شده است. عده ای اثر نکاح را ارتباط فی ما بین مرد و زن و عده ای آن را سبب تملک وطی و گروهی

دیگر باعث اباحه و طی گفته اند. مؤید این مطلب نظرات ذیل است:

نکاح رابطه ای است حقوقی، عاطفی که به وسیله عقد بین زن و مرد حاصل می گردد و به وطی است^۱:
گروهی از مالکیه نکاح را بر «وطی» و «عقد» اطلاق کرده و گفته اند

نکاح در حقیقت، تداخل است و در شرع بر عقد و وطی اطلاق می شود ولی بیشتر استعمالش در عقد است.^۲

نکاح مشترک لفظی بین عقد و وطی است زیرا شرع گاهی آن را در عقد و گاهی در وطی «

استعمال کرده بدون اینکه از معنی دیگر چشم پوشی کند و این مطلب دلالت دارد بر اینکه نکاح در هر دو معنی حقیقت است.^۳

واژه نکاح در اصطلاح شریعت:

نکاح در شرع مقدس در دو معنی «وطی» و «عقد» آمده است. لکن فقیهان سنی و شیعه فرقه‌های لطیفی را در مجاز یا حقیقت بودن این استعمالات متذکر شده اند.

امامیه اعتقاد دارند: نکاح مجاز در «وطی» و حقیقت شرعیه در «عقد» است. مرحوم^۴ صاحب جواهر نیز اجماعی را در این مورد آورده و می فرماید: نکاح بر «عقد» و «وطی» به صورت مجاز اطلاق می

شود ولی مشهور آن است که شرعاً برای «عقد» استفاده می شود. مرحوم ابن ادریس عدم

خلاف را در آن ادعا کرده است و به جهت غلبه استعمال در عقد، شیخ و ابن فهد و فخر ادعای اجماع بر آن را دارند.^۵

^۱ الجزیری، عبدالرحمن، الفقه علی المذاهب الاربعه، ج ۴، ص ۱، حصری، النکاح، ص ۴

^۲ حصری، محمد، النکاح، ص ۵

^۳ الجزیری، عبدالرحمن، الفقه علی المذاهب الاربعه، ج ۴، ص ۲

^۴ حلی، ابن فهد، المذهب البارع، ج ۲، ص ۱۴۷

^۵ نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، ج ۲۹، ص ۵، محقق کرکی، جامع المقاصد، ج ۱۲، ص ۷؛ ابراهیم بن محمد ابواسحاق، المبدع،